

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת חיי שרה

פותח את ידך

שזו שתיבחר להיות אשתו, תהפוך בסופו של דבר לאמה של אומה זו. זאת לא יכולה להיות כל אחת; רק אשה מיוחדת ביותר ראויה להפוך לאמו של עם מיוחד ביותר.

בעודו עושה את דרכו לפדן ארם, התבונן אליעזר בגודלה של המשימה הניצבת בפניו - לבחור את הראויה ביותר לתפקיד הנצחי הזה, וחשב כיצד יוכל לבצע את משימתו בצורה הטובה ביותר. האחרייות הכבדה שרצבה עליו היתה כה אדירה, עד שהוא לא רצה להסתמך על עצמו; האם עליו לבחור את אמם של העם הנבחר לפי הבנתו שלו? לא ולא! הוא פחד לקבל על עצמו אחריות שכזו, ומשכך, פנה אל הקב"ה וביקש ממנו לבחור.

המבחן וההצלחה

אמר ועשה, אליעזר פנה אל בוראו ואמר, "ה' אֱלֹקֵי אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם הַיּוֹם וְעַשֶׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם... וְהִיא הַנְּעִרָה אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי הַטֵּי נָא כְּדֶךָ וְאֲשֶׁתָּה וְאִמְרָה שְׂתָה וְגַם גְּמִלִיךָ אֲשָׁקֶה אֹתָהּ הַכֹּחַת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וְכֵה אֲדַע כִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי."

והנה, "וַיְהִי הוּא טָרְחָם כְּלָה לְדָבָר", וכבר ראה אליעזר את רבקה ופנה אליה בבקשה הגורלית: "הַגְּמִיאֵנִי נָא מֵעַט מִיָּם מְדִבְרָךְ". כעת הבה נתאר לעצמינו את המצב הזה: כאשר עוצר אתכם איש בריא וחזק, המלווה בעדת משרתים חסונים, ומבקש לשתות - אתם עוזרים לו, ומדריכים אותו כיצד להגיע לחנות הקרובה, או לחילופין לברזייה סמוכה. רבקה יכולה היתה להגיב בנימוס, להצביע על הבאר ולומר, "הנה אדוני - הבאר נמצאת שם". היא יכולה היתה גם להדר ולהציע לו מהקנקן שעל כתפה, אך לבקש את עזרתו להורידו. דעו לכם שלא קל להוריד מהכתף כד מלא במים. "אדוני" היא הייתה צריכה לומר, "אם לא אכפת לך, הורד בבקשה את הכד מהכתף שלי, פשוט הוא כבד מאוד".

אולם תחת זאת, מה עושה רבקה? קורה דבר בלתי ייאמן, שאכן אי אפשר היה להאמין שכך עשתה נערה צעירה, אם לא היה נכתב כך בתורה. רבקה, אשר לא היתה מודעת לכך שהאדם הזר הזה מחפש שידוך עבור בנו של אדונו העשיר, החלה מיד במלאכת ההשקיה, הורידה בעצמה את הכד מעל כתפה, ואמרה, "שְׂתֵה אֲדֹנָי". וזו היתה רק התחלתו של מפעל הכנסת האורחים שלה. לפתע היא נכנסה לפעולה; היא פתחה את פיה וביקשה מאליעזר טובה: "אנא אדוני, התואיל להרשות לי לתת מים גם לגמלים שלך?"

מבט האמת על סיפורי התורה

ישנו יסוד חשוב ביותר הנוגע בפרט לפרשיות אלו, והוא, שכל הסיפורים על האבות והאמהות, נכתבו בתורה למטרה מסוימת. אנחנו כבר מכירים את הסיפורים הללו ורגילים אליהם, ולכן בקריאת התורה, אנחנו אפילו לא מקשיבים לפרטים, ומתייחסים אליהם כאל עלילה. אולם זוהי טעות גדולה - הסיפורים הם החלק החשוב ביותר בתורה! הם תופסים מקום גדול יותר בתורה מאשר ההלכות, וכמו שמביא רש"י כאן בפרשה (כד, מב) בשם המדרש, "אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה".

הבה ונלמד כעת דוגמא לזה, סיפור ידוע ומוכר כולנו מפרשת השבוע, שאם נתבונן בו מעט, נראה שיש כאן דברים רבים הראויים לתשומת לב. הנה נערה צעירה בשם רבקה המתגוררת בפדן ארם, מקום מרוחק מאברהם אבינו, והאמת היא שלא היינו אמורים לשמוע אודותיה כלל. ביתה לא היה מיוחד כל כך, משפחתה לא היתה יוצאת דופן במיוחד, והיא הייתה צריכה ללכת לאיבוד בדפי ההיסטוריה. והנה לפתע, לכאורה משום מקום, הנערה הקטנה הזו מזנקת אל תוך ההיסטוריה שלנו, ומכאן ואילך היא ממלאת תפקיד עליון ונשגב.

אם חושבים על כך, זהו דבר בלתי צפוי בעליל. אנחנו כבר מכירים את הסיפור הזה, ולכן אנו מקבלים אותו כעובדה מובנת מאליה; הורגלנו למציאות הזו ששמה "רבקה אימנו", ואיננו מכירים מציאות אחרת, כביכול כך היה צריך להיות בכל מקרה. אולם האמת היא שפעם, רבקה היתה סתם נערה צעירה. בני משפחתה לא ראו בה משהו מיוחד, ולא ייעדו לה איזה תפקיד ייחודי; היא לא נולדה לתוך תפקידה הנשגב. ואם כן, עלינו לשאול את עצמינו: מהו הדבר שהפך את רבקה לאמו של העם היהודי?

הרקע

והנה, אין ספק שלרבקה היו מדות טובות ומעלות רבות, אולם התורה אינה מגלה לנו דבר אודותם. ישנו רק דבר אחד, אירוע אחד עליו מספרת לנו התורה, והוא זה אשר הביא את רבקה אל תפקידה המיוחד.

כאשר אליעזר עבד אברהם יצא אל פדן ארם כדי לחפש אשה ליצחק, ניצבה בפניו משימה רצינית ביותר. ה' הבטיח לאברהם אבינו כי העם הנבחר יצא מזרעו של יצחק, ונמצא

תשובה: כיצד גדלה שושנה כמו רבקה בין קוצים שכאלה? זה לא הגיוני; דבר יפה כל כך דורש נטיעה וטיפוח.

שיירות מצויות

התשובה היא כזאת. רבקה היתה כמו פרח יפהפה הגדל באמצע המדבר, זה נכון. אולם יש לזכור כי היא היתה בת משפחתו של אברהם. סבה זקנה היה נחור, אחיו של אברהם, ורבקה ידעה שיש לה דוד בארץ כנען, שעושה דברים גדולים ומיוחדים.

למרות שהתגוררה הרחק מארץ כנען, בפדן ארם, הולכי הדרכים אשר עברו ממקום למקום, היו מספרים לה סיפורים על אברהם, דודה הגדול. היא קיבלה דיווחים שוטפים אודות פעולותיו הגדולות של דודה.

באותה עת, שימשו עוברי הדרכים כאמצעי להעברת חדשות ומידע ממקום למשנהו, ואנשים היו מבררים אצלם אודות מצבם של בני משפחה הגרים במרחקים. כך ניתן להיווכח מהפסוקים בסוף פרשת וירא, "וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֵד לְאַבְרָהָם לְאֵמֹר הִנֵּה יִלְדָה מִלְכָּה גַם הוּא בְנִים לְנַחֲוֹר אַחֲרָיִךְ." כתוב שאברהם ידע גם אודות לידתה של רבקה. רואים אפוא שבני משפחה ידעו אחד אודות השני.

אירוח מופלא

ומה שמעה רבקה? אחד הדברים עליהם שמעה לעתים קרובות היה הכנסת האורחים המופלאה של אברהם. היתה זו תופעה כל כך נפלאה, כל כך יוצאת דופן, עד שהיא הפכה לשיחת היום. כולם ידעו שאברהם הפך את הכנסת האורחים והדאגה לרווחתם לאחד מיסודות חייו. אנשים דיברו על כך שאברהם השתדל במאמציו למשוך אנשים לאכול באוהלו; הם סיפרו כיצד הוא רץ אל עבר עוברי אורח והתחנן אליהם שיסורו אל אהלו. הם סיפרו כיצד הוא נופל על פניו ומפציר באורחים להיכנס אליו לאהל. גם כאשר הללו דחו את הפצרותיו, ואמרו "לא תודה, אנחנו מסתדרים" - אברהם התעקש וביקש "אל נא תעבר מעל עבְדְךָ - אנא אל תלכו!"

והיה ועברת ליד אהלו של אברהם - ידעת שכעת "נתקעת", משום שהכנסת אורחים היתה העסק של אברהם אבינו, ובעסקים, כאשר אדם רוצה להשיג משהו - הוא משיג אותו. אני זוכר שפעם, לפני שנים רבות, הלכתי לקנות מעיל ב"איסט סייד" של ניו יורק. נכנסתי לחנות אחת, אולם לפתע, המוכר מהחנות הסמוכה, זו שזה עתה חלפתי על פניה, תפס אותי בדש מעילי ואמר, "בוא לחנות שלי; אצלי יש סחורה טובה יותר."

כך היה אצל אברהם; כאשר הוא ראה עובר אורח, הוא לא לקח שום סיכונים. גם אם היום היה חם במיוחד ואברהם לא הרגיש טוב - גם אם בדיוק אז עבר ניתוח לא פשוט כלל וכלל, הוא רץ החוצה, נפל לרגלי האנשים והתחנן אליהם שיאותו להתארח אצלו. "וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַרְצָה" - הוא השתחוה לאורחיו כפי שמוכר משתחוה ללקוח שלו. הוא היה מתחנן אליהם בכל מיני דברי פיוס, מבקש מהם לסור לאהלו. ואז, כאשר נענו לבסוף להפצרותיו, הוא עמד עליהם ושחט פרים לכבודם.

איני יודע אם ניסיתם אי פעם לתת מים לגמל, אולם עליכם לדעת שזו משימה כמעט בלתי-סופית. גמל ימשיך לשתות ולשתות - הוא אינו יודע מתי להפסיק. גמל אחד לבד מסוגל לשתות כמות מים השווה לזו ששותים שלושים איש; ולאליעזר ופמלייתו היו יותר מכמה גמלים בודדים.

רבקה המשיכה במלא המרץ במשימה שנטלה על עצמה; היא החלה לרוץ הלך ושוב מהבאר אל השוקת - היא לא יכולה היתה להרשות לעצמה ללכת, כי לפניו עוד עבודה מרובה; היא הייתה חייבת למלאות את השוקת במים ללא הרף. ברגע שאחד הגמלים ניגש אל השוקת, הוא ייבש אותה בלגימה אחת.

רבקה המשיכה במלאכה מפרכת זו של השקיית הגמלים עד "אֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשִׁתּוֹת" - שימו לב, לא כתוב שאליעזר ואנשיו משכו את הגמלים משקתות המים, אלא הם עצמם סיימו לשתות. מן הסתם אפילו בעליהם של הגמלים מעולם לא השקו אותם בכמות גדולה כל כך של מים - הם חסו על ידיהם ורגליהם, ולא הצליחו להרוות לגמרי את צמאונם של הגמלים, והנה, נערה צעירה זו עשתה את זה - הגמלים התעייפו מלשתות.

כמה זמן לקח לרבקה כל העסק הזה - איני יודע לומר, אולם זה בוודאי לא היה קצר. לקח לה הרבה זמן לרוץ הלך ושוב, הלוך ושוב, לשאוב ולשפוך אל השוקת עוד ועוד מים עבור גמליו של אליעזר.

הבחירה

באותו הרגע, השתנתה ההיסטוריה העולמית לנצח. מיד אמר הקב"ה: "בזו אני בוחר להיות האם של האומה שלי. הנערה הצעירה הזו, שחפצה לעשות חסד עם עוברי אורח, היא המתאימה להיות אמו של העם היהודי."

למעשה, זה כל מה שהתורה מספרת לנו על רבקה, ומתוך הפסוקים לא ידוע לו כל דבר נוסף אודותיה. מאוחר יותר, כאשר נכנסה רבקה אל ביתו הנשגב של יצחק, וזכתה לחיות בסביבה קדושה כזו, בסמיכות לאברהם אבינו ע"ה, בוודאי ובוודאי שהיא התעלתה עוד ועוד. אולם בחירתה לתפקיד נעלה זה של "רבקה אמנו" היתה אך ורק מכח מעשה זה שמספרת לנו התורה.

שושנה בין החוחים

כעת, נשאלת השאלה - מנין למדה רבקה התנהגות זו? לתת לאחרים לשתות מתוך התלהבות כה גדולה? מנין למדה לומר, "שְׁתֵּה אֲדֹנָי... גַם לְגַמְלֶיךָ אֲשָׂאב עַד אִם כָּלוּ לְשִׁתּוֹת"? בדבר אחד יכולים אנו להיות בטוחים - זה לא הגיע ממשפחתה הקרובה. אמנם אחיה לבן גם התרגש, אולם התרגשותו לא נבעה מכך שהגיעו אורחים העירה. לבן לא היה מכניס אורחים גדול כל כך. הוא התרגש מהתכשיטים שראה על אחותו, ואלו גרמו לו לומר, "בוא בְּרוּךְ ה'". אם התברכת בכסף - אתה אורח רצוי בביתי.

נמצא שלבן היה מכניס אורחים - אבל הוא עשה זאת שלא לשמה. רבקה, לעומתו, היתה שונה בתכלית. היא היתה תופעה מופלאה. ולכן זו שאלה שיש לתת עליה את הדעת ולמצוא לה

יד ה'

האמת היא, שאנחנו אומרים את זה בכל יום, אלא שאיננו שמים לב למה שאנחנו אומרים - "פּוֹתַחַתְּ אֶת יָדְךָ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן". כמובן שלקב"ה אין יד, ו"ידך" פירושו **כח הנתנה שלך**. כיצד הקב"ה "פּוֹתַחַתְּ", כלומר מגלה לעין כל, "את ידך" - את כח נתינתו? על ידי "משביע לכל חי רצון" - הוא מניע תהליכים מורכבים, על מנת להשביע את כל היצורים החיים, ולספק להם את כל צרכיהם.

"פּוֹתַחַתְּ אֶת יָדְךָ" פירושו, שהאופן הניכר ביותר בו מתגלה כוחו של הקב"ה בעולם הוא בכך שהוא ברא את העולם הזה כמסעדה אחת גדולה. לאן שלא תסתכלו, תוכלו לראות מזון המיוצר על ידי רצף אינסופי של ניסים - זהו תהליך מדהים שלא נגמר לעולם; המזון מתרבה מעצמו כל הזמן. למען האמת, זו שאלה גדולה: מדוע המזון אינו מסופק באופן סטטי, כמו דלק למשל? לכאורה, האנושות צריכה היתה לכרות את המזון שלה ממכרות, כפי שהיא עושה עבור יהלומים, ברזל או פחם.

אולם הקב"ה עשה נס - נס הנמשך בכל עת ורגע - שהמזון מתרבה. תנו לזה לחזור לתודעתכם! מזון צומח ומתרבה! דמיינו לעצמכם קופסת שימורים של תירס, שניתן היה לשדך לה קופסא נוספת, ובכך להפיק עוד קופסאות כאלו. אין ספק שדבר כזה יכול היה להוות הפתעה נעימה עבור כל בעל-מכולת; המדפים שלו לא היו מתרוקנים לעולם.

אולם האמת היא שמפתיעה לא פחות מכך היא העובדה, שזה אכן מתרחש כל הזמן! תפוחים מייצרים עוד תפוחים, חיטה מייצרת עוד חיטה, אפרסקים, תפוחי אדמה, עגבניות - כולן מתרבות בניסי ניסים! אלא שההרגל עושה את שלו, מקהה את חושינו, וגורם לכך שאף פעם איננו חושבים על כך שאנו עדים כל הזמן ליד ה' הפתוחה לכל, ומספקת לכולם את מזונם ללא הרף.

אולם אברהם אבינו כן חשב על זה; הוא הביט מסביבו וראה שהעולם כולו הוא עולם של אוכל. כך כותב רבינו סעדיה גאון בספרו "אמונות ודעות" (ט, ו), שהעולם כולו מכוון ופועל רק לתכלית זו - לספק מזון ליצורים החיים בו. זוהי אמירה יוצאת דופן, וזהו המפתח להבין כיצד עלינו להביט על העולם בו אנו חיים.

השמש זורחת ומאירה - זה אוכל. קרני השמש הופכים לצמחים, אותם אוכלות הפרות, נמצא, שכאשר אנחנו אוכלים את הפרות, אנחנו אוכלים שמש! האוכל אותו אנו אוכלים, הוא למעשה אנרגיה של השמש, אלא שהאדם מקבל אותו בצורה שיוכל לאחסן אותה בגופו ולהשתמש בה. כך אנו חיים - מהאנרגיה של השמש הנאגרת בגופנו.

עולם של מזון

לאחר שהבנו שלמעשה השמש היא מזון, הבה ונעבור הלאה: העננים גם הם מיועדים למזון. גם הרוח מיועדת עבור מזון. הגשם נועד למזון. כשיורד גשם - אפשר לראות את יד ה' יורד אל העולם הזה כדי להאכיל אותנו. טיפות הגשם הניתכות ארצה - הם למעשה דובדבנים אדומים ומתוקים, ואגסים עסיסיים סמוקי-לחיים. הכל יורד מהשמים - אבטיחים, כרוב,

אלה היו הסיפורים אותם סיפרו הולכי הדרכים, כאשר היו מגיעים לפדן ארם. בכל פעם שעצרו השיירות ליד באר המים, הסיפורים הללו סופרו; והם היו כה מרשימים, עד שלא נדרש להם כל ייפוי או קישוט - הדברים דיברו בעד עצמם. כולם שוחחו אודות נשיא האלקים שחי כדי להיטיב לזולתו, לארחו ולהאכילו.

בין שמיעה להקשבה

מבין שומעי הסיפורים הללו, היתה נערה צעירה אחת בשם רבקה. היא הגיעה לבאר כדי לשאוב מים למשפחתה, והיא שמעה את הדיווחים. אבל היא לא רק **שמעה** אותם כפי שאנחנו שומעים, כאשר הדברים נכנסים באוזן אחת ויוצאים מהשניה. היא הקשיבה היטב; היא חשבה על הסיפורים ששמעה והיא ביקשה לשמוע פרטים.

עליכם לדעת, כי אוזניים אינם רק מכשירים התלויים בצדי הראש. כבר אז הבינה רבקה את מה שלימד דוד המלך שנים רבות לאחר מכן, "אֲזַנַיִם כְּרִיתַתְּ לִי" (תהילים מ, ז). לא "אוזניים נתת לי", או "אוזניים הנחת בצדי ראשי", אלא "אוזניים כרית לי". אוזניים הן מנהרות המובילות אל המוח שלי. הסיפורים ששמעה רבקה אודות רצונו העז של אברהם להאכיל אחרים, חדרו אל תוך שכלה, וכך החל לבעור בה אש של תשוקה לעשות אף היא כדבר הזה. היא הקשיבה למעשים אודות אברהם ולמדה אותם היטב, ולאט אבל בטוח היא הפכה לאדם אחר.

והלכת בדרכיו

והנה, גם אם נרצה לתאר את כל הדברים שעשה אברהם אבינו, ואת כל מה שרבקה שמעה והבינה, לא נוכל לעשות זאת. אמנם אפשר להעלות השערות כאלו ואחרות לגבי הפרטים, אבל ככל שננסה - לעולם לא תהיה לנו השגה בגדלותם העצומה של ענקי-עולם אלו. ובכל זאת - ישנה נקודה שבוודאי מוטל עלינו להבינה: מדוע היה אברהם כל כך חרד, כל כך להוט, שיגיעו אליו מבקרים? בוודאי היו דברים גדולים ונשגבים שיכול היה לעסוק בהם, ואם כן, צריכים אנו להבין - מדוע בחר אברהם להקדיש חלק גדול כל כך מזמנו היקר למען האכלתם של אנשים אחרים?

התשובה היא, שאברהם ראה **שבזה עוסק הקב"ה בעולמנו!** הוא מאכיל אותנו! אברהם אבינו התבונן והסיק, "אם ה' עוסק בזה, גם אני רוצה לעסוק בזה!"

אסביר את הדברים. בתחילת מסכת עבודה זרה (ג, ב) מגלה לנו הגמרא סוד גדול ונפלא - היא מגלה לנו במה עוסק הקב"ה במשך היום. כמובן שהדברים הם משל ונאמרו בלשון מושאלת, אולם חשוב לנו מאוד ללמוד את המשל הזה.

הגמרא מספרת שבחלק משמעותי מזמנו, הקב"ה "יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים". כלומר מפקח על אספקת המזון לכל היצורים החיים, מבעלי החיים הגדולים, ועד יצורים תת-מיקרוסקופיים. הוא עוסק בלספק לכל אחד את מזונו המיוחד לו.

הם תולים מהסכך ענבים מלאכותיים או תפוחים מלאכותיים, ויש התולים גם פירות אמיתיים. למה? כי אלו הם יצירות אמנות.

המזון שברא הקב"ה, לא רק שהוא יפה, אלא הוא גם טעים. הקב"ה יכול היה לזון אותנו במזון שאין בו טעם כלל, וגם על כך היינו מודים לו משום שבכך עדיין היינו ניזונים באופן תקין, וחיים חיים בריאים. אולם מה עשה הבורא? הוא נותן לנו את כל סוגי הטעמים. שעועית, גריסים ופטריות! הרינג ובוטנים! צימוקים ותירס ותפוחים! איזה תענוג הוא לנגוס בתפוח טעים ועסיסי! ולא לכל התפוחים יש את אותו הטעם - ישנם כל מיני זנים שונים ומגוונים, כל אחד עם טעמו המיוחד. ישנם אלפי אלפים של טעמים שונים שהכין עבורנו השי"ת.

בנוסף לטעם, הוא ברא גם ריח; אפילו ניחוחו הרענן של התפוח מענג אותנו. ואחרי כל התענוגים הללו, עוטף הקב"ה את התפוח בעטיפה יפהפייה - ציפוי שעוותי עמיד למים, המגן על הפרי מפני ריקבון, ללא צורך בקירור. ובהגיע הזמן לאכול את הפרי - ניתן לאכול גם את העטיפה.

מה הוא, אף אתה

המושג הנפלא הזה, שהקב"ה "יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים" - הוא מתעסק בלהשביע כל חי רצון, ושהוא זן אותם בחן ובחסד, הוא הגילוי הברור ביותר של הקב"ה בבריאה. פעולה זו היא המקיפה ביותר, וברגע שאנחנו מפנימים זאת, אנו מבינים שעלינו להידמות לבורא יתברך בהנהגה זו!

השי"ת חפץ שנלך בדרכיו ונידמה אליו, וזהו תפקידו של האדם בעולם, ומכיון שהוא בחר לגלות ולהראות לנו שהעולם הזה הוא עולם של מזון, ושהוא יתברך עוסק בלזון את העולם כולו בטובו, בוודאי זה מה שהוא דורש גם מאיתנו. למסקנה זו הגיע אברהם אבינו לאחר שבחן את עולמו של הקב"ה, "מה הוא זן ומפרנס לכל, אף אני אזון ואפרנס את בני האדם. בכך אני מידמה לה' והולך בדרכיו".

משכך, החל אברהם במשימתו הגדולה - ללמד לכל באי עולם, שעולמו הוא עולם של הכנסת אורחים. הוא עשה כל שביכולתו כדי להראות וללמד דבר זה, כי הוא הבין שזוהי תכלית החיים - והלכת בדרכיו. כאשר אדם הולך בדרכי הבורא ומשתדל להידמות אליו, בכך מקיים הוא בהצלחה את ייעודו ותפקידו בעולם.

צלך נאה ופירותיך מתוקים

כאשר אנחנו מביטים על עץ - אנו עושים זאת ללא כל חשיבה מיוחדת, לעומת זאת, כאשר אברהם אבינו הביט בעצים, הוא חשב על מה שרואות עיניו, ושאל את עצמו, "מדוע לעץ יש ענפים המתפשטים לכל עבר? ומדוע גזעו של העץ ממוקם באמצעו?" ואז הוא ראה אדם שבא והתיישב מתחת לעץ, והשעין את גבו על הגזע הרחב. כעת הוא ישב בצורה נוחה, וצלו של העץ הקיף אותו מכל עבר. "לא יאומן!" אמר אברהם לעצמו, "העץ הוא למעשה אכסניה. הקב"ה מבקש לארח את עוברי הדרך בצורה נוחה, בצורה שהם יהיו מאושרים. הוא גורם לנו להרגיש בנוח בעולם הזה".

חסה - כולם מים. גם הלחם הוא מים! האם אפשר לגדל חיטה ללא מים? מלבד זאת, גם המים עצמם מחיים אותנו, ומן השמים יורדים אלינו מי שתייה, מים שהופכים למשקאות קלים, ומים הנכנסים אל תוך הענבים והופכים ליין.

ברגע שיורד גשם, כדור הארץ נכנס לפעולה ומתחיל "לעבוד" בשבילנו. כדור הארץ כולו הוא ידו הפתוחה של הבורא יתברך, המזינה אותנו ללא הפסקה. כל פעולותיו של כדור הארץ נועדו למזון, בין הפעולות המתרחשות מעל פני השטח, ובין אלו המתרחשות מתחת לפני השטח, במעבה האדמה - הכל מכוון למטרת הזנתם של יושבי תבל. אם תסתכלו מטה בשעה שיורד גשם, אתם עשויים לראות תולעים, אשר היו טמונות באדמה, וכעת הן עולות מעלה ושוכבות על גבי הקרקע. אתה חושב לעצמך, איזה יצור שפל. טעות בידך! תולעים אלו הם גם כן חלק מידו הגדולה של ה' יתברך המספקת לנו מזון.

למעשה, התולעים מושיעות אותנו ונותנות לנו חיים. בלעדיהם, לא יהיה לנו מה לאכול. התולעים הללו קודחות ללא הרף בקרקע, בולעות את האדמה, ומפרישות אותו שוב, במטרה לאוורר את האדמה ולהפרות אותה. בזכות פעולתם של התולעים, האדמה יעילה כל כך בגידול המזון שלנו. התולעים נועדו כדי שיהיה לנו מה לאכול.

אברהם אבינו בחן ולמד את כל הדברים הללו - הוא בחן את השמש ואת הגשם ואת תולעי האדמה ועוד דברים רבים; כאשר אני מנסה לתאר לעצמי את מחשבותיו של אברהם אבינו, מרגיש אני כמו נמלה זעירה המביטה מעלה כלפי הר גדול המתנשא גבוה גבוה. אולם אין כל ספק שהוא ראה הרבה מחכמת הבורא בעולם המזון שמסביבו.

יתירה מזאת, לא רק שהוא התבונן כיצד הקב"ה ברא עולם של מזון, הוא גם ראה שזהו עולם טוב, עולם של חסד. אברהם אבינו התבונן והבחין שהקב"ה ברא את עולמו בצורה שבני האדם נהנים ממנה; עולמו הוא עולם יפה ועָבֵר.

יצירות אמנות

תאר לעצמך שאתה מתיישב לאכול את ארוחת הצהריים, ומגלה שהבשר ותפוחי האדמה רוסקו, עורבו יחד, והונחו על הצלחת שלך כעיסה חסרת צבע וחסרת צורה, עד כמה תערב עליך ארוחה זו? יתכן אפילו שתחליט לוותר עליה, אלא אם כן אתה רעב במיוחד...

אולם במקום זאת, מה עושה למענך רעייתך? היא מסדרת את האוכל בצורה כזו שתמצא חן בעיניך. היא מניחה בצד אחד את תפוחי האדמה, בצד השני את האפונה, ואת העוף כאן באמצע - היא גורמת לאוכל להיראות מפתה ומעורר תיאבון, עד כדי כך שכאשר אתה מתיישב ליד השלחן אתה אומר, "רעייתי, הלוואי שהיתה לי כאן מצלמה כדי לצלם את הצלחת הזו; חבל לאכול דבר יפה כל כך!" תוכל לומר זאת לרעייתך ליד שלחן השבת: "צריך לצלם את החלה הזו ולמכור את התמונה! איזו יצירת אמנות, ממש כמו של שף מקצועי!"

רק שהקב"ה הוא שף מקצועי וטוב בהרבה, והוא יתברך מספק לנו מאכלים יפים כל כך, שהם בעצם יצירות אומנותיות. הראיה לכך - מה עושים אנשים רבים כדי לקשט את הסוכה?

כדי להשקות גם את גמליהם. בגלל מעשה זה לבד, בגלל בחירתה להידמות לבורא ולזון את ברואיו, אמר הקב"ה: "רבקה בתי, בך אני בוחר להיות אמו של העם הנבחר!"

הזכרנו בפתח דברינו שכל המעשים שמספרת לנו התורה, נועדו כדי ללמד אותנו איזה לקח, איזה מסר שעלינו לקחת איתנו. זוהי המשמעות של המילה "תורה" - מלשון הוראה. סיפורה של רבקה מלמד אותנו לאיזו גדולה יוכל האדם להגיע כאשר הוא בוחר להידמות לה', לזון את ברואיו ולהיטיב עמם. כעת ניתן להבין עד כמה חשוב להזמין יהודי אחר ולתת לו ארוחה!

הכנסת אורחים - כיצד?

הכנסת אורחים אין פירושה להתקשר לשכנים ממושגי-העונג, שיש להם אוכל די והותר, ולהזמין לסעודה. "בואו נאכל ביחד, במקום שכל אחד יאכל בביתו". זו אינה הכנסת אורחים, אלא רק בזבז כסף, ובזבז של אוכל טוב. יש להם מספיק מה לאכול בלי האוכל שלך. זו גם דרך לחפש צרות. אולם הכנסת אורחים אמיתית? אין דבר טוב מזה!

הזדמנות מצויינת לקיים מצות הכנסת אורחים היא כאשר יהודי מתדפק על דלת ביתנו ומבקש צדקה. האיש הזה מסתובב בשמש, עייף וצמא, והולך מבית לבית כדי לנסות ולאסוף כמה דולרים. נניח שאתה מספיק נחמד כדי לתת לו חמישה דולרים - זה טוב מאוד! אבל זה לא מספיק - אל תתן להזדמנות הזאת לעבור! הזמן אותו פנימה, לארוחה חמה.

אמנם, יתכן שהוא יחשוב פעמיים לפני שהוא אוכל בביתך, גם אם מדובר בארוחה חלבית. אולם תוכל לכל הפחות להציע לו כוס מים צוננים, כשרים למהדרין. אם הצלחת להזמין אותו פנימה ולשכנע אותו לשתות אצלך כוס מים - אתה יכול לראות את היום הזה כיום מוצלח.

ברגע שהצלחת לתפוס אותו - הוא תקוע. תאמר לו שאתה רוצה שהוא יאכל משהו. תוכל להציע לו מוצר שאין בו שאלה של הכשר וכו', דבר שלא תהיה לו בעיה לאכול. אמנם, הוא כנראה ממהר, הרי הוא צריך להספיק לאסוף עוד כמה דולרים, אבל אל תתן לו לחמוק מידיך! "אולי אתה רוצה לקחת אתך משהו לדרך?" תוכל לארוז עבורו איזה כריך או כמה ביסקוויטים. אם הצלחת לגרום לו לקחת משהו, דע לך, שביום הזה השגת מטרה נעלה ביותר. דימית עצמך לבוראך - הוא נותן לחם לכל בשר, וגם אתה נתת לחם ליהודי.

כמה חבל שאנשים לא מבינים את זה. הם נותנים דולר ומשחררים את האיש לדרכו. הפסדת הזדמנות להשיג שלמות, להידמות לבוראך! ולכן אפילו אם הוא לא דפק על הדלת שלך - אם אתה רואה יהודי שדופק על דלתו של השכן, במטרה לאסוף כסף עבור ישיבה, רעיון לא רע יהיה להזמין אותו פנימה לשתות משהו קר או חם. אם הצלחת במשימה - רוממת והעלית את כל היום כולו!

אדם היושב לנוח תחת צלו של העץ, מרים את עיניו ורואה תמרים תלויים על העץ, והוא מושיט את ידו וקוטף מספר תמרים. כעת הוא יושב מתחת לעץ, גבו שעון על הגזע הרחב, הוא אוכל תמרים מתוקים ונהנה מהצל הקריר. ובחורף, עליו של העץ נושרים כדי שיוכל האדם לנוח מתחת לעץ, ויחד עם זאת להנות מקרני השמש הנשפכות אך תוך החללים הגדולים שנוצרו בעקבות נשירת העלים. איזו הכנסת אורחים!

אברהם התבונן בכל זה, והבין שהקב"ה רוצה ללמד אותנו משהו - שגם אנחנו רק עוברי אורח בעולם הזה, והקב"ה הוא המארח שלנו, המרנין את לבנו בכל מיני טובות והנאות. הוא נותן לנו ללא הרף את כל הדברים הטובים להם אנו זקוקים כדי ששהיינו כאן תנעם לנו. ומכיון שתכליתו של האדם היא ללכת בדרכי הבורא ולהידמות אליו, מיד החל אברהם להתעסק בחסד ובהכנסת אורחים, ובכך הראה אברהם שהוא הבין היטב את הלקח הגדול הזה שמלמד אותנו ה' יתברך.

לחפש הזדמנויות

כאשר שמעה רבקה את הסיפורים הללו אודות דודה הגדול בארץ כנען, הדברים עוררו בה השראה רבה. אמנם היא היתה רק נערה צעירה, אולם במחשבתה קמה והתעוררה התלהבות גדולה לצעוד בעקבות אברהם, להרעיף טוב וחסד על אחרים, ובכך להידמות לקב"ה. וכמו אברהם, גם היא השתדלה ככל יכולתה להתמסר להנהגה נעלה זו, ולאמצה אל חיקה.

והנה, כאשר אדם שואף לעבוד את השי"ת, והוא חפץ באמת ובתמים למצוא חן בעיניו, הקב"ה נותן לו הזדמנויות לממש את שאיפותיו. וכך ארע עם רבקה. באותו היום שבו הגיע אליעזר לבאר שבפדן ארם, פנתה רבקה אל בוראה בתחינה, "אנא, ריבונו של עולם, איני רוצה שיום זה ילך לאיבוד. אנא תן לי היום הזדמנות ללכת בעקבותיו של דודי הגדול שבארץ כנען".

וכך, היא פנתה להוריה ושאלה, "אבא, אמא, אולי אפשר לשאוב מעט מים עבורכם, עבור המשפחה?" ולמרות שהוריה הגיבו ואמרו, "אנחנו מסתדרים רבקה, יש לנו מספיק מים להיום", היא היתה נחושה בדעתה. "אלך לבאר לשאוב עוד קצת מים, למקרה שיגיעו אורחים. אולי יהיה איזה עובר אורח שאפשר יהיה להזמין אל ביתנו לארוחה". אמרה ועשתה - רבקה נטלה את כדה, ויצאה אל הבאר בחיפוש אחר הזדמנויות נוספות להידמות לה'. ובזכות זה, בזכות שאיפתה להידבק בדרכי הבורא ולהידמות אליו, הזמין לה השי"ת את ההזדמנות האדירה - לפגוש את אליעזר עבד אברהם.

וכך הפכה רבקה לאמו של העם היהודי. כפי שהזכרנו, זה כל מה שהתורה מספרת לנו - היא אינה מגלה לנו כל פרט אחר, כל מעלה אחרת שבגינה זכתה רבקה לכך. מדוע זכתה רבקה לכך? משום שהיא גמלה חסד בכל כוחה, ממש כמו דודה הגדול; היא הציעה מים ואוכל להולכי דרכים, ורצה הלך ושוב

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

גם אדם שאין לו משפחה יוכל להידמות לבוראו בפעולה זו של "פוחת את ידך". כאשר הוא מאכיל את עצמו, בזה הוא גם כן דבק בהנהגת הבורא, שהרי הוא מאכיל את יציר-כפיו של השי"ת - את עצמו! אל נא תחשבו שגישה זו היא מוגזמת, שהרי כאשר הלל עזב את בית המדרש בבוקר, שאלו אותו תלמידיו: "רבינו, להיכן אתה הולך?" והוא ענה להם, "לגמול חסד עם אכסניא עלובה זו" (מדרש רבה פרשת בהר). הוא התכוון לומר שהוא הולך לאכול ארוחת בוקר, הרי שלאכול ארוחת בוקר גם כן נחשב גמילות חסדים. כל אחד ואחד מאתנו יכול לחשוב את המחשבה האצילית הזו בזמן שהוא יושב לבדו ואוכל פת שחרית. כולנו עוברי אורח בעולמו של הקב"ה, וידינו היא ידו הפתוחה של הבורא יתברך. נסו זאת, היום בערב או מחר בבוקר; תתרגלו את זה.

מתקדמים לגדולה

עלינו לתרגל את זה, כי כך מתקדמים לגדולה. כך גילו לנו חכמינו ז"ל באמרם (סנהדרין קג, ב), באמרם, "גדולה לגימה שמקרב את הרחוקים". לגימה פירושה משהו קטן, איזה כוס משקה או דבר מאכל קטן שאתה נותן לאדם אחר. אין צורך בסעודת מלכים, די במשהו קטן, שעל ידו אתה מידמה לבוראך והולך בדרכיו.

ומהו כוחה של לגימה זו? פעולה זו, לתת לגימה לאדם הזקוק לכך, גדולה כל כך, עד שהיא מקרבת את הרחוקים. אנשים שהיו נשאים הרחק מהשי"ת - מתקרבים אליו; הם מתקרבים יותר ויותר אל השלמות. הם הופכים לאנשים גדולים, מכח פעולה זו של הכנסת אורחים. הם התדמו לבוראם.

זהו הלקח הגדול של פרשתנו. נערה צעירה, הגדלה אי-שם בארץ רחוקה, זכתה להגיע לגדולה נשגבה רק בגלל פעולה זו; היא התבוננה בחסדי הבורא יתברך בעולמו, הכירה את טובו הבלתי נתפס בהאכילו את כל באי עולם, וקיבלה על עצמה להידמות אליו על ידי נתינת מים ומזון לעוברי אורח. בכך, הפכה הנערה רבקה, לרבקה אמנו - אמם הנצחית של עם ה'.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

התבוננות והתרגלות התבוננות והתרגלות

אברהם אבינו ורבקה אימנו הפכו לבעלי חסד עצומים משום שהם הקדישו זמן להתבוננות בחסדי הבורא יתברך, כיצד הוא זן את העולם כולו, וזה הביא אותם להשתדל להידמות אליו.

פעם ביום, כשאני אומר את המילים "פוחת את ידך ומשיב לך חי רצון", אעצור בלי נדר למשך שלושים שניות ואחשוב על דוגמא אחת של פתיחת ידו הגדולה של השי"ת בסיפוק מזונם של באי העולם.

ואז, לפחות פעם אחת ביום, כאשר אני מגיש אוכל למישהו (אורח, ילד או אפילו לי בעצמי) אזכיר לעצמי בלי נדר שאני פועל כשלוחו של הקב"ה, והיד שלי מהווה רק דימוי, חיקוי, והמשכה של ידו הפתוחה תמיד, היד המשביעה לכל חי רצון.

פוחת את ידך

והנה, על אף שזוהי הנהגה נפלאה, מכל מקום, לא די בזה, משום שעלינו לזכור מה היו מחשבותיו של אברהם אבינו כאשר האכיל את אורחיו. כאשר היה אברהם עסוק בהכנסת אורחים, הוא העלה במחשבתו תמיד שמעשי החסד שלו הם דוגמא לחסדו של הבורא יתברך, וזוהי הסיבה שהוא עוסק בחסד. בכל יום ויום, ביקש אברהם אבינו לפעול עם ידו הקטנה, בעולמו הקטן, את מה שפועל הקב"ה בעולמו בידו המלאה והפתוחה.

הן יש לדעת, כי הצלחתו של אברהם אבינו לעסוק בחסד באופן מופלא שכזה, מתוך דחף פנימי עצום, נבע מכך שהוא התבונן בחסדי ה' האופפים אותו מכל עבר. הוא הבחין כיצד העולם כולו מכוון להיטיב עם האדם, וכך, נפשו התמלאה בשאיפה לעסוק גם כן בחסד. ההכרה בחסדי הבורא בערה בלבו ללא הפסקה, ולכן כל מה שעשה היה ביטוי של שאיפה זו.

אמנם איננו יכולים לצפות מעצמנו להשתוות לדרגתו של אברהם ולדבקותו לשאיפה זו, אולם כן מצופה מאיתנו לנסות ולדבוק בחסד ככל שנוכל, כפי דרגתנו. גם לא נוכל לעשות זאת ביום אחד; הדבר דורש התרגלות ועבודה. נדרש זמן רב כדי להתבונן בחסדי הבורא המתגלים בעולמנו, להכיר באמת בידו המופלאה של הבורא, הזן ומפרנס את בראיו בכל עת. ואז, כאשר יתעורר בתוכך מעט מהכרה זו - גם אם מדובר בחיקוי קלוש ורדוד של הכרתו של אברהם אבינו - עליך להתחיל לתרגל את היסודות הגדולים הללו בחיים שלך, בדיוק כפי שעשו אברהם אבינו ורבקה אימנו.

למעשה, לכל אחד יש הזדמנות תמידית להידמות לבורא! נסו את זה בבית. כאשר אתה מושיט את ידך לתת ליהודי מעט אוכל, תוכל לחשוב לעצמך, "כעת נגלה לעיני 'פוחת את ידך'. זוהי ידו הגדולה של הקב"ה המושטת כאן, אלא שכעת נפלה לידי הזכות, שהערך הנעלה והמרומם הזה, שהקב"ה זן ומפרנס את העולם כולו, בא לידי ביטוי באמצעות יד הבשר שלי, החלושה והזעירה".

חשוב לזכור זאת כאשר אתה מכבד בארוחה חמה את האורח או את העני שהצלחת להזמין פנימה; כדאי לחשוב על זה! חשוב כך: "אני עושה כעת את שליחותו של הקב"ה. ידי היא ידו, ואני כעת אוחז בהנהגה נפלאה זו שעל ידה מנהיג הבורא יתברך את הבריאה כולה".

חסד מתחיל בבית

ישנם אנשים שעוסקים מאוד עם משפחתם, ואין להם אפשרות להתעסק כל הזמן עם אורחים. ואכן, יש לשקול את הדברים זה מול זה. אדם שצריך לעבוד כדי להרוויח את פת לחמו, תפקידו הוא לקיים מצות הכנסת אחרים עם אשתו ובניו, שהרי הוא צריך לשלם את השכירות כדי שיהיה להם היכן להתגורר. אמנם גם באופן זה - כאשר אתה מגיש לילדיך כוס חלב, חשוב בראשך את המחשבה הזו: "אני מגיש כעת חלב לבני, לא כתגובה אוטומטית ונטולת-מחשבה הנובעת מהטבע המוטבע בי, להאכיל את צאצאי. אני עושה זאת משום שידי היא ידו של הבורא יתברך!"

האומנות, כי אומנותו היא הרחמים, ותמיד מרחם, ולכן יש לבטוח עליו בלב שלם בכל עת.

ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל - לא אמר רופא חולים [כמו שאמר בברכת גבורות "סומך נופלים ורופא חולים"], כי שם דבר אודות כלל גבורותיו, אבל עכשיו מדבר על השגחתו הפרטית לישראל. כאשר ירפא חולי ישראל הרי הוא עושה באשר הם ישראל, כלומר מפני בריתו עמהם ואהבתו להם.

על מנת שתפילותינו לה' תהינה באמת [לכל אשר יקראוהו באמת (תהלים קמה, יח) עיין שם], ההכרח שנשמור בריאותינו ובטחוננו כראוי [וכן של הזולת] ושנשתדל ברפואת אחיהם ובשמירת בריאותם. מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

מה עלי להרגיש כאשר אני זוכה לסיים מסכת?

תשובה:

כאשר אדם זוכה לסיים מסכת, עליו להרגיש שמחה עזה. לא רק שמחה - שמחה עזה! ולאחר מכן, עליו להרגיש אחריות גדולה. למדת מסכת - כעת עליך להקפיד לחזור עליה! אחרת היא תלך לאיבוד, ואז, בפעם הבאה שתיגש ללמוד אותה, היא תהיה כמו מסכת חדשה לגמרי עבורך. חזור על המסכת שוב ושוב ושוב, נעל אותה בפנים! הדבר דומה לאדם שנותן לך כסף. אם מישהו היה נותן לך כסף, האם היית משאיר אותו בחוץ ליד הדלת?

אם כן, כשאתה מסיים ללמוד מסכת, וכן כאשר אתה משלים איזה לימוד, עליך להרגיש שני דברים: שמחה עזה ואחריות גדולה. הקפד לחזור שוב ושוב, ולנעול בפנים את המסכת.

לשכוח את מה שלמדת זו טרגדיה. יש לך כעת שתי מחשבות, שתי התייחסויות למצבך כעת: ראשית, ברוך ה', למדתי מסכת שלמה! איזה אושר עצום! אמנם זו גם אחריות אדירה. כאשר נולד לך ילד, זו שמחה גדולה, הלא כן? האם אתה מתכוון להשאיר את ילדך על מפתן הדלת?!

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

והעלה רפואה שלמה לכל מכותינו - החולי נקרא מכה, כי ה' הכה, כי הוא האב המכה את בנו, ואין שום חולי שאינו הכאה מאת ה'. ואמר שלמה שיסורו לא רק סימני החולי כי אם גם שרשיו, כי אם ישארו השרשים אזי יתחדשו וישובו הסימנים שהם הכאב והיסורים. בכלל שרשי החולי נכלל החטא אשר בעבורו הוכה ואשר בא החולי לתקן [וממש כמו הכאב והיסורים והקדחת (חום), שכולם באים לתקן באופן גשמי את שרשי המחלה הגשמית, כידוע]. ונמצא לפי זה שבקשת רפואה שלמה כוללת בקשת תשובה ותיקון פגם הנשמה והמחשבה וההרגל והמדות, כי כל מיני פגם הללו שבגוף באים לתקן העניינים הללו.

כי קל מלך רופא נאמן ורחמן אתה - פרט כאן חמש סיבות אשר עבורן ראוי לבטוח על ה' שירפא.

(א) קל, יש לו היכולת ואין מעצור לפניו, לא מחוסר סמים ולא מחוסר שלוחים וכלים ושאר סיבות.

(ב) מלך, כי לו לבד היכולת, ואין מי שיוכל להתערב בהנהגת העולם, והוא מנהיג את הכל ומסדר את הכל, ולו העצה [מלך כולל לשון מלכא - עצה] והחכמה איך לרפא.

(ג) רופא, שהוא יתברך כבר איתמחי לרופא מומחה, כביכול, כי כבר רפא אותנו כל ימינו, ורפא את אבותינו, ולכן יש לנו לבטוח עליו בלב שלם, כמו שאדם בוטח על רופא בשר ודם זקן ומומחה שכבר עמד לו והושיעו בשנות עלומיו וגם רפא את אבותיו. ועוד כונה בזה כי זו אומנותו, וכל מחשבותיו הן ברפואה.

(ד) נאמן, פירושה של התיבה נאמן הוא עומד במקומו, ונשאר במצבו [עיין לעיל אצל ויאמינו בה' בפסקת "ויושע"]. כלומר, אינו יגע ואינו מואס ואינו משנה את אומנותו אומנות הישועה והרפואה, ולעולם אינו אלא כמו שהיה, כמו שנאמר (שמות ג, יד) אהיה אשר אהיה, ולכן יש לבטוח עליו בלב שלם.

(ה) ורחמן, אף על פי שאינם כדאיים, וחוטאים ומכעיסים, מכל מקום הוא מרחם. זה התנאי מוכרח לשלימות הבטחון, כי אף על פי שאדם בוטח על אוהבו היכול והחכם והמומחה והנאמן, מכל מקום תמיד הוא מפחד אולי יחטא ויכעיס את אוהבו ותפסק האהבה. אבל הוא יתברך רחמן [במשקל קבלן, רצען] שהוא מורה על

